

Гайдук Н. А.,

канд. філол. наук,

*Маріупольський державний університет,
доцент кафедри слов'янської філології та перекладу;*

Кудлай В.О.,

канд. наук із соціальних комунікацій,

*Маріупольський державний університет,
доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності*

БІБЛІОМЕТРІЯ ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У статті за допомогою бібліометричного аналізу для демонстрації можливостей даного методу як способу інформаційного забезпечення управління науковою діяльністю досліджено кількісну та якісну структуру документного потоку наукової періодики з документознавства на матеріалі публікацій у фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за період 2017 – 2019 рр. Автори дослідили загальну кількісну складову публікацій з документознавства за означений період; мовну структуру документного потоку; документний потік наукової періодики з документознавства за авторською ознакою.

Ключові слова: бібліометричний аналіз, бібліометрія, документний потік, документознавство, кількісний аналіз.

Постановка проблеми. Процеси глобальної інформатизації, інформаційно-комунікаційні технології, що характеризуються наразі періодом бурхливого розвитку, інтеграція національних системних наук та освіти у світовий науковий простір потребують модернізації інформаційно-бібліотечних служб наукових досліджень, роботи наукових організацій та вищих навчальних закладів. У сучасних умовах відбувається суттєве переосмислення традиційних представлень про ролі та функції бібліотек та функціонування інформаційно-бібліотечної діяльності в публічній та систематичній науковій комунікації.

Формування прогностичних моделей інформаційно-бібліотечної галузі, на думку О. В. Никонорової, зумовлене постнекласичним етапом розвитку наукових досліджень, передумовами якого можна назвати інтенсивне застосування наукових знань практично у всіх сферах соціального життя, зміну характеристик наукової діяльності, пов'язаної з революцією в засобах зберігання та отримання інформації, пріоритетність міждисциплінарних та проблемно-орієнтованих форм дослідницької діяльності на основі комплексних наукових програм, в яких беруть участь фахівці з різних галузей знань [7, с. 17].

Зважаючи на великий обсяг інформації, що нині передається та споживається, для її систематизації виявляється необхідним дослідження певних шарів документних потоків у динаміці. Вважається, що для такого дослідження найбільш придатним є метод бібліометричного аналізу, який дозволяє на основі статистичного аналізу кількісних показників документних потоків певної галузі визначити притаманні йому закономірності та здійснити його моделювання. «Актуальною проблемою в умовах швидкого збільшення обсягу й ускладнення структури інформаційних масивів є забезпечення достовірних значень бібліометричних індикаторів за допомогою методологічно коректних і ретельно документованих процедур» [6, с. 271].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як самостійна дисципліна бібліометрія була сформована в 1960 – 1970-х роках і розглянута у цьому аспекті у працях І. Вормелла [2] та А. Варшавського [6]. «Сучасні бібліотечні та інформаційні фахівці, завдяки використанню бібліометричних методів в дослідженні баз даних (БД) і аналітичній роботі, мають більше можливостей створити нові ніші і спеціальності для застосування своїх послуг», підкреслює І. Вормелл [2, с. 24]. Швидке зростання кількості і різноманітності інформації, науково-технічні досягнення дозволяють, на думку А. І. Чорного, перейти від традиційних, бібліотечних форм інформаційного обслуговування до нових форм, в яких зростає частка аналітико-синтетичної переробки інформації, заснованої на все більшому використанні бібліо- і наукометричних методів, а також досягнень в галузі математичної логіки та комп'ютерної лінгвістики [8, с. 18]. Основні аспекти використання баз даних у сучасних бібліометричних дослідженнях вивчає у своїх працях П. Інгерсен [6]. Питання стосовно обмежень застосування баз даних і їхніх недоліків у бібліометричних дослідженнях детально аналізовані у працях Ю. Гарфілда [6]. Наше дослідження спирається на праці щодо бібліометричного аналізу як інструменту моніторингу та підтримки досліджень О. Бережняк [1], А. Медведевої [6], О. Жабіна [3, 5], Л. Костенко [5].

Постановка завдання. За визначенням А. Медведевої, «комплексність охоплення й інтерпретації характеристик літератури, що первісно притаманні бібліометрії як якісно новій формі її аналітико-синтетичної обробки документальних інформаційних потоків, роблять її комунікаційним посередником» [6]. Крім того,

організація і проведення бібліометричних досліджень логічно розширюють професійну діяльність університетських бібліотек; підвищують їх статус в науковому співтоваристві; збільшують ступінь залученості в процеси наукового дослідження і університетського управління; зміцнюють вплив і престиж бібліотеки в межах університету. Як наслідок, переосмислюються професійні ролі і завдання інформаційно-бібліотечних фахівців, розвиваються і формуються нові компетенції та, відповідно, з'являються нові послуги, які будуть забезпечені, і в результаті змінюється інформаційно-бібліотечної професії. Отже, з'являється необхідність бібліометричного аналізу певних документних потоків у їхній динаміці, що зумовлює **актуальність** запропонованого дослідження.

Основним **об'єктом** вивчення в бібліометричних дослідженнях є різні публікації певних документних потоків, які найчастіше згруповані за різними ознаками, наприклад, за авторами, журналами, тематичними рубриками, країнами тощо.

Е. Карікова, В. Тютюнник [4], М. Костенко, А. Жабін [5, 3] та О. Бережняк [1], наприклад, застосовували метод бібліометрії для дослідження документних потоків художньої літератури. Проте в цих працях не в достатній мірі враховуються всі особливості документних потоків художньої літератури, зокрема у жанровій структурі відсутні «змішані жанри», а також не приділено належної уваги аналізу видань за авторами [1].

Метою статті є дослідження кількісної та якісної структури документного потоку наукової періодики з документознавства за певний визначений період та виявлення особливостей його прогресу чи регресу для демонстрації можливостей даного методу як способу вивчення динамічного розвитку певних документних потоків.

Джерелом проведеного бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики з документознавства є фаховий науковий журнал «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за 2017 – 2019 роки. Журнал засновано у 2004 році, висвітлюються актуальні питання бібліотекознавства, документознавства, соціальних комунікацій. Затверджено наказом МОН України від 13.07.2015 р. №747 як фахове видання із соціальних комунікацій. Збірник зареєстровано в міжнародних науково-метричних системах. Періодичність: 4 рази на рік. Мова видання: українська, російська, англійська. Засновник: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Для відстеження динамічних змін кількісної та якісної структури певного документного потоку краще розширити хронологічні межі бібліометричного аналізу, проте аналіз за три роки здатний показати можливості обраного методу для аналізу більш масивних документних потоків за більш широкий проміжок часу.

Виклад основного матеріалу. Першим і найважливішим параметром будь-якого бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики з повинен бути **кількісний аналіз** публікацій за означеними роками задля того, щоб відзначити тенденцію про збільшення, зменшення чи приблизно стали **кількість** певних публікацій з документознавства. На офіційному сайті журналу у вільному доступі містяться наступні архівні випуски журналу: 2017 рік, випуски 1 – 4; 2018 рік, випуски 1 – 4, 2019 рік, випуски 1 – 4. Отже, було проаналізовано дванадцять випусків журналу. Даний журнал не містить окремих розділів, присвячених документознавству, отже кількісний та якісний склад статей з документознавства у кожному з випусків здійснювався на основі власних розумінь та міркувань, виходячи з назви статті та ключових слів (та їх форм) на кшталт «документознавство», «документ», «діловодство», «документне забезпечення», «документний»,

«документотворення», «документування», «документація», «лист», «службовий лист». Найкраще аналітичні дані, отримані за допомогою бібліометричного аналізу оформлювати у вигляді діаграм або таблиць.

2017 рік, № 1 містить 4 статті з документознавства, а саме: 1. Д. В. Веденєєв. Документи органів державної безпеки як джерело дослідження соціокультурних особливостей «катакомбної» течії у православ'ї в українській РСР у 1920-ті –1950-ті рр. 2. Л. Ф. Грінберг. Реінжиніринг документообігу установи як інформаційна підтримка управління. 3. О. М. Тур. Уніфікація документознавчої термінології: принципи та функції. 4. О. В. Шевченко. Торговельне документознавство в структурі галузевого документознавства: особливості функціонування.

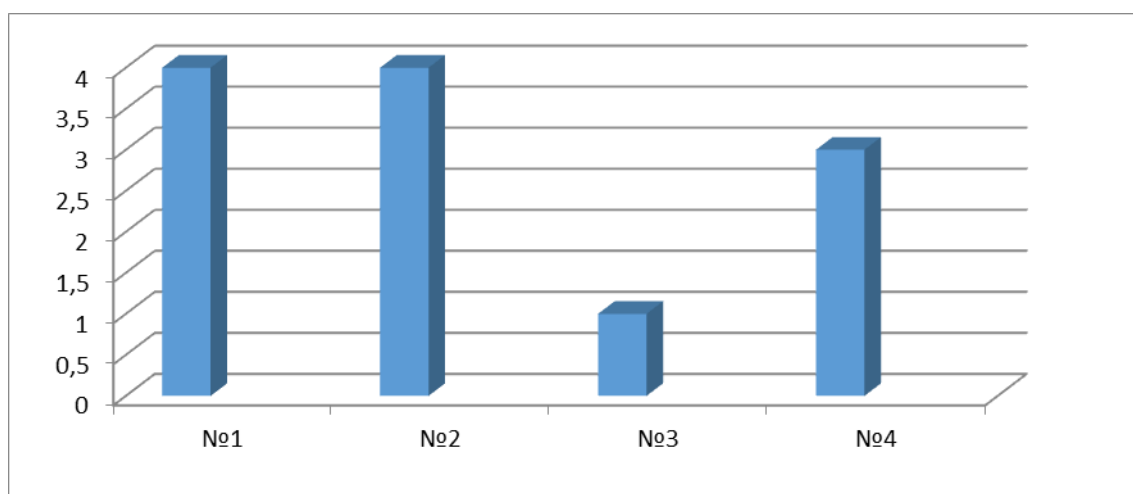
2017 рік, № 2 містить 4 статті з документознавства, а саме: 1. В. В. Добровольська. Сучасні зміни культурної політики в Україні і розвиток інформаційно-комунікаційного простору культури та управління документацією. 2. Г. А. Єрмолаєва. Веб-квест як інтерактивна форма самостійної роботи студентів у процесі підготовки майбутніх документознавців. 3. О. М. Рибачок. Документальна спадщина як складова культурних цінностей і культурної спадщини. 3. М. Свєрдлик. Службове листування як форма ділової комунікації Київської міської думи й управи (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.).

2017 рік, № 3 містить 1 статтю з документознавства, а саме: 1. В. В. Добровольська. Документаційне забезпечення національної політики в галузі розвитку культурного простору України.

2017 рік, № 4 містить 3 статті з документознавства, а саме: 1. В. В. Бездрабко. Історичне документознавство в Україні: сучасний стан і перспективи. 2. О. В. Шевченко. Теоретико-методологічні основи дослідження системи документаційного забезпечення торговельної галузі України. 3. С. С. Яценко. Сучасна концепція ділової комунікації.

Кількісний аналіз публікацій за 2017 рік відображено у Діаграмі 1.

2018 рік, № 1 містить 2 статті з документознавства, а саме: 1. М. В. Комова. Документальна реконструкція як різновид наукового ретроспективного моделювання. 2. Н. П. Філіппова. Система медичної документації України в структурі галузевого документознавства М. С. Слободяника.

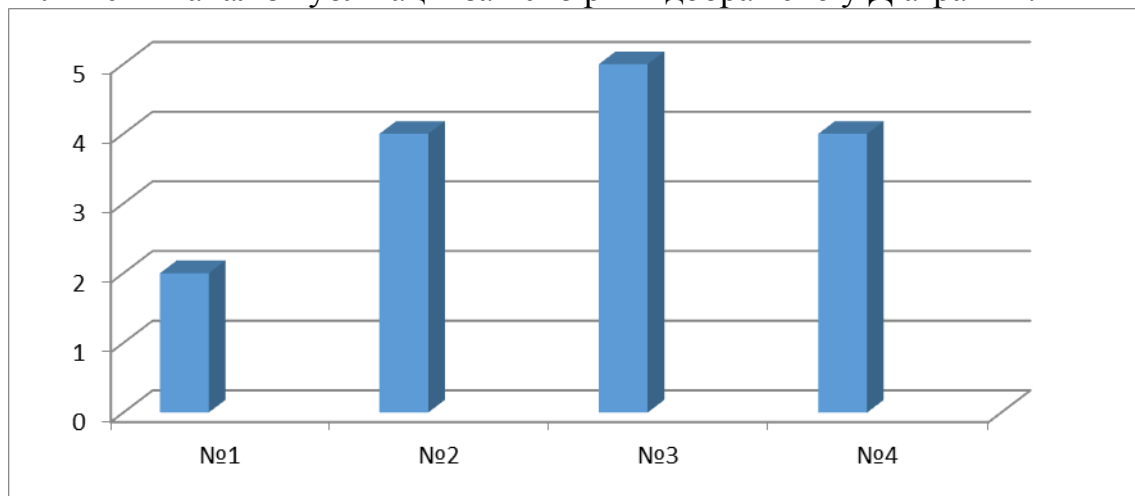
Діаграма 1. Публікації за 2017 рік

2018 рік, № 2 містить 4 статті з документознавства, а саме: 1. З. М. Сverdлик. Архівні документи як джерело дослідження документаційного забезпечення органів місцевого самоврядування. 2. К. С. Корнійчук. Система електронного документообігу E-Freight та її використання в транспортній галузі. 3. В. В. Добровольська. Міжнародні стандарти у створенні цифрового фонду документації культурної спадщини. 4. Л. Ф. Грінберг. Основні тенденції розвитку реінжинірингу документообігу в установах України.

2018 рік, № 3 містить 5 статей з документознавства, а саме: 1. Komova Maria. Social and informational status of mass communication document. 2. В. В. Добровольська. Інформаційно-документаційне забезпечення установ галузі культури в Україні. 3. Н. Е. Кунанець. Документна евристика: сучасні наукові погляди. 4. О. В. Михайлюк Олександр Володимирович. Міждисциплінарне дослідження документознавчої термінології: унормувальний аспект. 5. Komova Maria. Classification scheme as a reflection of the social and communicative nature of document phenomenon.

2018 рік, № 4 містить 4 статті з документознавства, а саме: 1. Komova Maria. Factors of the mass communication document functioning in social and cultural space. 2. О. М. Збанацька. Розкриття змісту архівних документів: тезаурусний підхід. 3. Т. Яворська. Інформаційна складова в структурі професійних компетентностей майбутніх документознавців. 4. І. Л. Бородкіна. Машинний переклад як складова підготовки майбутніх документознавців.

Кількісний аналіз публікацій за 2018 рік відображено у Діаграмі 2.

Діаграма 2. Публікації за 2018 рік

2019 рік, № 1 містить 3 статті з документознавства, а саме: 1. О. Матвієнко, М. Цивін. Підготовка документознавців в Україні: надання освітніх послуг розширюється у нових спеціальностях. 2. А. І. Сидоренко, І. А. Москаленко. Організація роботи з документами в діяльності органів місцевого самоврядування: сучасний вимір. 3. З. М. Сverdлик, Л. В. Пізнюк Організація діяльності банківських установ: документно-інформаційний аспект.

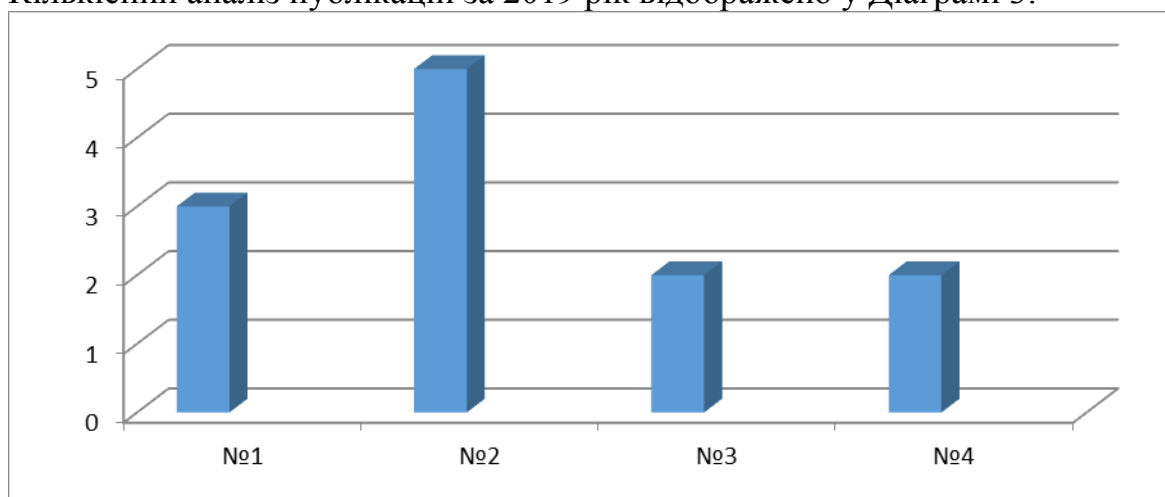
2019 рік, № 2 містить 5 статей з документознавства, а саме: 1. М. В. Комова. Дисфункційність документа як феномен позиціонування у комунікаційній взаємодії. 2. Н. В. Ковальчук. Концептуальна модель документаційного забезпечення управління бібліотекою в сучасних умовах. 3. Л. А. Ковальська. Управлінська документація як головне інформаційне джерело другої світової війни. 4. В. В. Добровольська. Документаційне забезпечення управління галузі культури в аспекті теорії документальних комунікацій. 5. Н. В. Бойко. Нормативно-правове

забезпечення документування управлінської інформації в органах місцевого самоврядування України.

2019 рік, № 3 містить 2 статті з документознавства, а саме: 1. Komova Maria. Classification scheme as a reflection of the social and communicative nature of document phenomenon. 2. Л. А. Ковальська. Організаційно-розпорядча документація як документальне джерело Другої Світової війни.

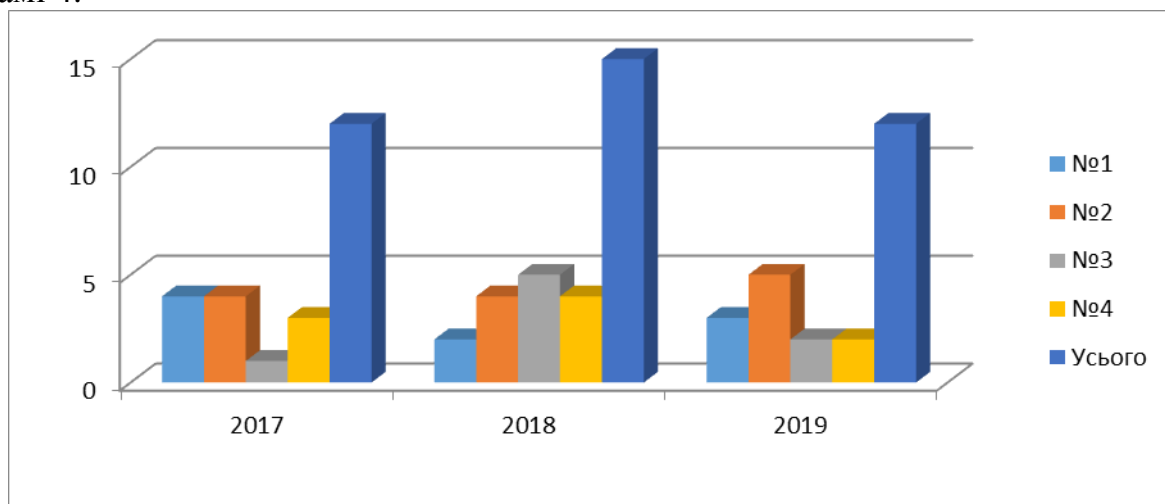
2019 рік, № 4 містить 2 статті з документознавства, а саме: 1. Г. П. Лукаш. Категоріальні парадигми тексту документа. 2. О. М. Тур, В. В. Шабуніна. Стандарти ISO, присвячені процесам оцифрування, конверсії та міграції документів.

Кількісний аналіз публікацій за 2019 рік відображено у Діаграмі 3.

Діаграма 3. Публікації за 2019 рік

За результатами аналізу можемо зробити такі висновки: найбільша кількість публікацій з документознавства – у 2018 році – 15, 2017 та 2019 року було опубліковано по 12 робіт. За номерами: найбільша кількість – по 5 – у №3 за 2018 рік, та у №2 за 2019 рік. Усього – 39 робіт. Це означає, що маємо за три роки приблизно сталу кількість статей з документознавства у даному журналі, що відображено у Діаграмі 4.

Діаграма 4. Кількісний аналіз статей з документознавства за 2017 – 2019 рр.

Іншим критерієм аналізу публікацій наукової періодики з документознавства може стати, наприклад, **мовна структура** документного потоку. Кількість публікацій, виданих державною мовою, та кількість публікацій іноземними мовами і мовами національних меншин визначають мовну політику держави. Мовна структура документного потоку наукової періодики з документознавства за 2017 – 2019 рр. у

журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» представлена у табл. 1.

Таблиця 1.

Мовна структура документного потоку з документознавства

Роки	2017		2018		2019	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Українською мовою	12	100	12	80	11	92
Англійською мовою	-	-	3	20	1	8
Іншими мовами	-	-	-	-	-	-
Усього	12	100	15	100	12	100

Як видно з даних Таблиці 1, за репрезентований період у документному потоці наукової періодики з документознавства з великою перевагою превалюють україномовні публікації. Дана тенденція є зрозумілою, адже наукові видання повинні друкуватися державною мовою.

Одним з параметрів нашого бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики з документознавства є аналіз за **авторською ознакою**. Він дозволяє визначити найактивніших та найвідоміших сучасних науковців. Результати бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики з документознавства за показником кількості видань авторів, публікацій яких за означений період 2017 – 2019 рр. у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» більше однієї, наведені у табл. 2.

Таблиця 2.

Кількість публікацій з документознавства по авторах

Прізвище	Кількість	Прізвище	Кількість	Прізвище	Кількість
М. Комова	6	З. Сverdлик	3	Л. Грінберг	2
В. Добровольська	5	Л. Ковальська	2	О. Тур	2

У результаті проведеного аналізу було виявлено, що найбільше публікацій з документознавства за 2017 – 2019 роки у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» мали такі автори, як М. Комова – 6 публікацій, В. Добровольська – 5 публікацій, З. Сverdлик – 3 публікації, Л. Ковальська, Л. Грінберг, О. Тур – по 2 публікації. Інші автори мали по 1 публікації; усього за три роки у журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за тематикою документознавства опублікувалося близько 30 різних авторів.

Висновки і пропозиції. Як підсумок проведеного бібліометричного аналізу можна констатувати: кількість статей з документознавства у 2017 – 2019 рр., представлених у фаховому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» є приблизно сталою, що свідчить про постійний інтерес науковців до даної галузі знань. У документному потоці наукової періодики з документознавства з великою перевагою превалюють україномовні публікації; щодо аналізу документного потоку наукової періодики з документознавства за авторською ознакою, то за три аналізованих роки виявляємо близько 30 авторів, що публікувалися у журналі, шестеро з яких мають більше, ніж одну публікацію. Отже, за допомогою бібліометричного аналізу ми дослідили кількісну та якісну структуру документного

поток наукової періодики з документознавства у фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» за період 2017 – 2019 рр., та виявили особливості кількісної динаміки публікацій за означений період, мовну та авторську складові, таким чином продемонструвавши можливості даного методу як способу вивчення динамічного розвитку певних документних потоків як одного з дієвих засобів інформаційного забезпечення управління науковою діяльністю.

Література

1. *Бережняк О. В.* Бібліометричний аналіз документного потоку художньої літератури. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/413>
2. *Вормелл И.* Придание новых качеств найденной информации. Междунар. форум по информ. 2000. Т. 25, № 4. С. 23 – 29.
3. *Жабін О.* Бібліометрія та альтернативні метрики. *Наук. пр. нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. НАН України, нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, асоц. б-к України. Київ, 2016. № 43. С. 296 – 311.
4. *Карикова Е. В., Тютюнник В. М.* Методология количественного анализа документно-информационных потоков (Библиометрия произведений лауреатов Нобелевской премии по литературе). *Науковедение* 2000. № 2. С. 4 – 6.
5. *Костенко Л., Жабін А.* Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система. *Бібліотечний вісник* 2014. № 4. С. 8 – 12.
6. *Медведєва А.* Бібліометричні системи як інструмент моніторингу та підтримки досліджень. *Наук. пр. нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. НАН України, нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 48. С. 271 – 279.
7. *Никонова Е. В.* Читатель и библиотека в современном обществе (некоторые аспекты постнеклассического библиотековедения). *Библиотекословие*. 2009. № 5. С. 15 – 39.
8. *Черный А. И.* ISI Web of Knowledge – современная система информационной поддержки научных исследований. *Науч.-техн. информ.* Сер. 1. 2009. № 12. С. 15 – 22.

References

1. Berezhniak, O. V. (2020), *Bibliometric analysis of the documentary flow of fiction* [*Bibliometrychnyi analiz dokumentnoho potoku khudozhnoi literatury*], Elektronnyi resurs: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/413>
2. Vormell, I. (2000), *Giving new qualities to the information found* [*Pridanie novykh kachestv naydennoy informatsii*], Mezhdunar. forum po inform. Т. 25, № 4, pp. 23 – 29.
3. Zhabin, O. (2016), *Bibliometrics and alternative metrics* [*Bibliometriia ta alternatyvni metryky*], *Nauk. pr. nats. b-ky Ukrainy im. V.I. Vernadskoho*. NAN Ukrainy, nats. b-ka Ukrainy im. V.I. Vernadskoho, asots. b-k Ukrainy. Kyiv, № 43, pp. 296 – 311.
4. Karikova, E. V., Tyutyunnik, V. M. (2000), *Methodology of quantitative analysis of document and information flows (Bibliometrics of works of Nobel Prize winners in literature)* [*Metodologiya kolichestvennogo analiza dokumentno-informatsionnykh potokov (Bibliometriya proizvedeniy laureatov Nobelevskoy premii po literature)*], *Naukovedenie*. № 2, pp. 4 – 6.
5. Kostenko, L., Zhabin, A. (2014), *Bibliometrics of Ukrainian science: information-analytical system* [*Bibliometriyka ukrainskoi nauky: informatsiino-analitychna systema*], *Biblioteknyi visnyk*. № 4, pp. 8 – 12.

6. Medvedieva, A. (2017), *Bibliometric systems as a tool for monitoring and supporting research* [*Bibliometrychni systemy yak instrument monitorynhu ta pidtrymky doslidzhen*], Nauk. pr. nats. b-ky Ukrainy im. V.I. Vernadskoho. NAN Ukrainy, nats. b-ka Ukrainy im. V.I. Vernadskoho, asots. b-k Ukrainy. Kyiv, Vyp. 48, pp. 271 – 279.

7. Nikonorova, E. V. (2009), *The reader and the library in modern society (some aspects of post-classical library science)* [*Chitatel' i biblioteka v sovremennom obshchestve (nekotorye aspekty postneklassicheskogo bibliotekovedeniya)*], *Bibliotekovedenie*. № 5, pp. 15 – 39.

8. Chernyy, A. I. (2009), *ISI Web of Knowledge is a modern system of information support of scientific research* [*ISI Web of Knowledge – sovremennaya sistema informatsionnoy podderzhki nauchnykh issledovaniy*], *Nauch.-tekhn. inform. Ser. 1*, № 12, pp. 15–22.

Н. А. Гайдук,

*Мариупольский государственный университет,
кафедра славянской филологии и перевода;*

В. О. Кудлай,

*Мариупольский государственный университет,
кафедра культурологии и информационной деятельности*

БИБЛИОМЕТРИЯ КАК СРЕДСТВО ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ

В статье с помощью библиометрического анализа для демонстрации возможностей данного метода как способа информационного обеспечения управления научной деятельностью, исследованы количественная и качественная структуры документационного потока научной периодики документоведения на материале публикаций в научном журнале «Библиотековедение. Документоведение. Информология» за период 2017 – 2019 гг. Автор исследует общую количественную составляющую публикаций по документоведению за указанный период; языковую структуру документационного потока; анализирует документный поток научной периодики документоведения по авторскому признаку.

Ключевые слова: библиометрический анализ, библиометрия, документный поток, документоведение, количественный анализ.

N. A. Gaiduk,

*Mariupol State University,
Department of Slavic Philology and Translation;*

V. O. Kudlay,

*Mariupol State University,
Department of Cultural Studies and Information Activities*

BIBLIOMETRY AS A MEANS OF INFORMATION SUPPORT FOR SCIENTIFIC MANAGEMENT

The article observes the quantitative and qualitative structure of the document flow of scientific periodicals in Documentary Science on materials of publications in the

professional scientific journal «Library Science. Documentary Science. Information Science» for the period of 2017 – 2019, using the bibliometric analysis to demonstrate the possibilities of this method as a way of studying the dynamic development of certain documentary flows. Considering the large amount of information, that is transmitted and consumed, to organize it, it is necessary to study certain document flows in dynamics. It is believed that the most appropriate method for such research is the method of bibliometric analysis, which allows, based on the analysis of quantitative indicators of document flows of a particular industry, to determine the inherent patterns and to modulate it. The main subject of study in bibliometric research is usually various publications of certain documentary flows, which are often grouped according to different characteristics, for example, to authors, journals, thematic columns, countries, etc. The author studies the total quantitative component of publications in Documentary Science and a part of each segment in the total number of publications; language structure of the document flow; one of the criteria for analyzing the document flow of scientific periodicals in Documentary Science is a part of individual publications by years and coauthored. In addition, the parameter of the bibliometric analysis is the analysis of the documentary flow of scientific periodicals in Documentary Science according to the author's feature.

Key words: Archival Science, bibliometric analysis, bibliometric, Library & Information Science, document flow, Documentary Science, quantitative analysis.